

Особистісна взаємодія в педагогічному процесі повинна ґрунтуватися на внутрішній потребі педагога бути максимально налаштованим на діалог зі студентом, на співробітництво й співтворчість. Ми вважаємо, що гуманістична позиція педагога повинна бути заснована на збереженні педагогом своєї особистої цілісності та розуміння цілісності особистості студента.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами розглянуто загальноосвітнянський контекст складової підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності, а саме: “освіта”, “професійна освіта”, “виховання”, “виховання й розвиток”, “розвиток особистості”.

Література

1. Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 р. № 2984-III // Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів (станом на 01.02.2003 р.). – Х. : Гриф, 2003. – С. 37–95.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 1 травня (№ 26). – С. 2–4.
3. Безкоровайна Л.В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до впровадження технології спортивного менеджменту : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.В. Безкоровайна ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2009. – 279 с.
4. Большая советская энциклопедия : в 30 т. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1975. – Т. 27 : [Ульяновск–Франкфурт]. – 624 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
6. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко ; голов. ред. С. Головка. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
7. Громкова М.Т. Психология и педагогика профессионального образования / М.Т. Громкова. – М. : Академия, 2000. – 568 с.
8. Іванова Л.І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.І. Іванова ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2006. – 198 с.
9. Михаць С.О. Роль освіти як фактора економічного зростання в умовах перехідної економіки : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.01.01 / С.О. Михаць ; Київський Національний економічний університет, 2004. – 34 с.
10. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации / Г.К. Селевко ; Проф. пед. б-ка. – М. : Нар. образование, 1998. – 255 с.
11. Тлумачний словник української мови : понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / за ред. д-ра філологічних наук, проф. В.С. Калачника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2005. – 992 с.

СВИРИДОВА Г.Г.

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Осмислення теоретичних ідей минулого з позиції сучасності є проявом зрілості педагогічної науки, готовності до узагальнення і систематизації її надбань, адже в арсеналі минулого знаходиться чимало відкриттів та ідей, справжня актуальність яких стає зрозумілою лише з часом. У сучасних умовах одним з головних пріоритетів виховання молоді має бути формування духовності людини, зокрема розвиток її морально-естетичних відчуттів.

Метою статті є аналіз особливостей морального й естетичного виховання в теоретичній і літературно-педагогічній спадщині видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського, обґрунтування значення морально-естетичного виховання як одного з пріоритетних напрямів у розвитку гармонійної, духовно багатой особистості.

Педагогічні, публіцистичні та літературні праці, учительський досвід В.О. Сухомлинського справили величезний вплив на практичну діяльність школи, збагатили педагогіку України новими положеннями і думками, які не втратили актуальності і в наш час. Про це свідчить той факт, що у численних педагогічних виданнях більшості країн світу з'являються популярні чи критично-аналітичні статті, розвідки, окремі брошури і книги, присвячені теоретичній спадщині й практичній діяльності відомого педагога, а в Україні склалася своєрідна школа знавців праць Василя Олександровича Сухомлинського. Його діяльність досліджували у своїх працях такі відомі представники вітчизняної педагогіки, як: С. Білецька, І. Зязюн, Т. Когачевська, І. Наливайко, О. Сухомлинська, Н. Тарапаха, К. Юр'єва.

Сьогодні багато вчителів наголошують на необхідності гуманізації педагогічного процесу. Гуманізм – це система поглядів, що визнає цінність людини як особистості, її право на волю, щастя, розвиток і прояв усіх здібностей; вважає благо людини критерієм оцінювання соціальних явищ, а принципи рівності, справедливості, людяності – бажаною нормою відносин у суспільстві.

У своїй педагогічній практиці Василь Олександрович Сухомлинський прагнув створити організовану систему впливів на вихованців, яка б сприяла всебічному розвитку дитини і була побудована на принципах гуманізму. Всебічно розвинена особистість, на думку В.О. Сухомлинського, втілює в собі повноту і гармонію сил, здібностей, пристрастей, потреб, які визначають моральну, ідейну, громадську, розумову, творчу, трудову, естетичну, емоційну, фізичну досконалість. Духовне життя школи і її вихованців не повинні обмежуватися, вичерпуватися успіхами в оволодінні навчальною програмою: необхідно навчити школярів азбуці моральної культури. Виховання дітей 6–10 років Василь Олександрович називав “школою сердечності”. Він радив педагогам і батькам вчити дітей добру, любові, милосердю. Для цього треба, щоб діти постійно бачили гуманістичний зміст вчинків і поведінки тих, хто їх оточує: рідних, близьких, учителів, дорослих. В одній зі своїх статей В.О. Сухомлинський з боєм відмічав, що дуже часто в сім'ї та школі звучить неласкаве, байдуже, часом – грубе слово, що ранило душу дитини, робить її байдужою до будь-якого прояву людяності. Тоді в дитини притупляються почуття, зникає сердечна чутливість, а сам педагог назавжди втрачає найважливіші нюанси емоційної чуттєвості. Педагог, на противагу всездозволеності, розгнужданості поведінки і вчинків, наполягає на культивуванні осмисленої поведінки, яка є проявом витонченості внутрішнього світу школяра.

Емоційну чуйність дитини Сухомлинський радив виховувати з раннього дитинства. Дитячі роки вважаються віком безтурботної радості, гри, казки, – це джерело життєвого ідеалу. Щоб закласти в роки дитинства основи людяності, треба дати дитині правильне бачення добра і зла. Правильне бачення добра і зла означає, за В.О. Сухомлинським, що дитина приймає близько до серця те, що пізнає. Добро викликає в неї радісну схвильованість, замилювання; зло – обурення, непримиренність, додає духовних сил для боротьби за правду і справедливість.

У багатьох своїх творах педагог доводив, що розвиток особистості багато в чому залежить від культури батька й матері, що людські стосунки і суспільне оточення пізнаються здебільшого на прикладі батьків. Сухомлинський вважав, що найцінніша моральна риса гарних батьків, що передається дітям без особливих зусиль, – це щиросердечна доброта матері і батька, уміння робити добро людям. У родинях, де батько і мати віддають частку своєї душі іншим, приймають близько до серця радості і негаразди людей, діти виростають добрими, чуйними, серцевими. У Павлівській школі була розроблена система роботи з батьками учнів, що допомагала у здійсненні гуманізації виховання, адже педагогічні знання батьків особливо важливі в той період, коли мати і батько є єдиними вихователями своєї дитини – у дошкільні роки. У віці від 2 до 6 років розумовий розвиток, духовне життя дітей вирішальною мірою залежать від цієї елементарної педагогічної культури матері і батька, що виражається в мудрому розумінні щиросердечних рухів дитини.

Багаторічний досвід переконав В.О. Сухомлинського в тому, що вплив однієї людини на іншу при розкритті людських рис – найсприятливіша обставина для виховання особистості. Почуття власної гідності, честі, гордості пробуджується за умови, коли можна вкладати частку своїх духовних сил в іншу особистість, прагнути зробити її краще. Вихователь сам має бути високоморальною особистістю, щоб досягти успіхів у вихованні дітей. Саме реалізацію цього завдання В.О. Сухомлинський ставив за мету роботи з педагогічним колективом Павлівської середньої школи. Виховання, за В.О. Сухомлинським, являє собою єдність духовного життя вихователя і вихованців. Гуманістична спрямованість педагогіки В.О. Сухомлинського поєднувала учнів і вчителів. Василь Олександрович не вірив у рятівну силу покарань, виступав проти, як він говорив, “педагогічного екстремізму”, був переконаний, що виховання можна організувати так, щоб потреби в покаранні взагалі не було. Це дійсно можливо, якщо між вихователем і вихованцями встановлюється духовна єдність, якщо вони на певному рівні розвитку обопільних відносин стають однодумцями в утвердженні високих моральних цінностей.

В.О. Сухомлинський вчить, що педагог, вихователь покликаний бачити в кожному своєму вихованці активну істоту, читати його душу, розгадувати його складний духовний світ, але при цьому – берегти, щадити його недоторканість, уразливість. Він застерігав від нанесення ненавмисних ран і образ, тривог і занепокоєння і наполягав на повазі особистості вихованця. Але цю здатність наставник повинний передати і своєму учню. Тільки поважаючи гідність іншої особи, людина може здобути повагу до себе: “Як важливо, щоб діти навчилися почувати щиросердечний стан товариша, розпізнавати чуже горе, переживати його, як своє особисте” [2]. Дитинство, шкільні роки повинні бути роками виховання сердечності. Вона не успадковується генетично, вона здобувається разом з іншими рисами характеру, формується в процесі виховання. Дитинство – найважливіший період людського життя. І від того, як пройшло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло в його розум і серце з навколишнього світу, – від цього великою мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішнє маля.

Серед різноманітних засобів впливу на мораль, духовність вихованців В.О. Сухомлинський виокремлює виховання красою: “Навколишній світ складається не лише з корисного, потрібного, а й з прекрасного. З того часу, як людина стала людиною, з тієї миті, коли вона замилювалася на пелюстки квітки і вечірню

зорю, вона почала приглядатися до самої себе. Людина відкрила прекрасне... Краса існує незалежно від нашої свідомості і волі, вона відчувається людиною, живе в її душі” [5, с. 165]. Світ, що оточує людину, – це, перш за все, світ природи із безмежним багатством явищ і невичерпною красою. Природа є благодатним джерелом виховання людини.

Залучення до прекрасного, облагородження душі настільки загострює відчуття дитини, що вона стає більш сприйнятливою до слів, а значить – і до виховання. В.О. Сухомлинський спочатку вчить відчувати красу природи, потім красу мистецтва і, нарешті, приводить вихованців до розуміння найвищої краси: краси людини, людської праці, її вчинків і життя. Поряд з розумовим і трудовим розвитком почуття прекрасного В.О. Сухомлинський вважає третім з найважливіших елементів виховання. Педагог не закликає до естетичного виховання, він доводить, що без нього взагалі ніяке виховання неможливе. Свій ідеал естетичного виховання талановитий педагог вбачав у тому, щоб кожна дитина, побачивши прекрасне, заворожено завмирала перед ним, і в подальшому робила його частиною свого життя. Пізнання прекрасного, відчуття радощів у зв'язку з участю в його створенні духовно збагачують людину, примножуючи її сили і цементуючи її світогляд, адже світогляд базується не лише на сумі знань, а й на морально-естетичному, емоційному світі людини, у тому числі і на почутті прекрасного.

Входження мистецтва до духовного світу дитини починається з пізнання краси слова, яке є могутнім засобом виховання витонченої чуттєвості. Краса слова найяскравіше втілена в поезії; захоплюючись віршем або піснею, діти немов би відчувають музику слова. У найкращих віршах поетичне слово розкриває найтонші емоційні відтінки рідного слова. Дати дитині відчути радість поетичного натхнення, пробудити в її серці живий струмок поетичної творчості – це така ж важлива справа, як навчити читати і виконувати вправи. В.О. Сухомлинський поділяв думку про те, що успіх виховання багато в чому визначається розвитком емоційно-чуттєвої сфери.

Великого значення в естетичному вихованні В.О. Сухомлинський надавав малюванню й музиці. “Музика є найбільш чудодійним, найтоншим засобом залучення до добра, краси, людяності. Слухаючи музику, людина пізнає себе, пізнає перш за все, що вона, людина, прекрасна, народжена для того, щоб бути прекрасною, і якщо в ній є щось погане, то це потрібно подолати; відчути погане в самому собі і допомагає музика” [5, с. 171].

У школі В.О. Сухомлинського дуже багато уваги приділялось слуханню музики. Найпершим завданням при цьому було викликати емоційну реакцію на мелодію і потім поступово переконати дітей, що джерелом краси музики є краса навколишнього світу; музична мелодія немов би закликає людину: “Зупинись, прислухайся до музики природи, насолодись красою світу, вбери цю красу і примножуй її”.

Залучуючи дітей до світу прекрасного, В.О. Сухомлинський завжди використовував ряд психологічних моментів і педагогічних заповідей. Перш за все, виховання прекрасним повинне базуватися на позитивних емоціях. Там, де починається хоча б найменший тиск на дитячу свідомість, про естетичне виховання не може бути й мови. Заплакана або пригнічена чимось дитина вже не може сприйняти нічого, навіть найпрекраснішого, яке буде її оточувати. Прекрасне може сприйматися і бути прекрасним лише тоді, коли дитина емоційно підготовлена до нього й із завмиранням серця очікує на зустріч із ним.

У своїй педагогічній практиці В.О. Сухомлинський багато уваги приділяв малюванню не лише як виду мистецтва, що розвиває почуття прекрасного, а й як могутньому засобу урізноманітнення праці: “Ось я бачу, що читання починає стомлювати дітей. Кажу: “Розгорніть, діти, свої альбоми, намалюємо казку, яку ми читаємо”. Зникають перші ознаки втоми, в дитячих очах радісні вогники, одноманітна діяльність змінилася творчістю” [3].

В.О. Сухомлинський глибоко вірив, що кожна людина може досягти високої майстерності в тій чи іншій сфері праці і прагнув пробудити у своїх вихованцях творче начало. “Немає дітей обдарованих і необдарованих, талановитих і звичайних. Розпізнати, виявити, розкрити, виплекати, випестувати в кожному учні його неповторно індивідуальний талант – значить підняти особистість на високий рівень розквіту людської гідності” [2].

Ці та інші знахідки педагога не лише сприяють розумовому, моральному розвитку дітей, а й сприяють засвоєнню ними духовних цінностей свого народу. Все життя і діяльність початкових класів і молодших школярів вдома і школі мусить будуватись з урахуванням народних традицій трудового, родинно-сімейного, морально-етичного, естетичного та духовного виховання, на активному залученні до виробничої, творчої, інтелектуальної праці, радості у поєднанні з батьковою і материнською любов'ю.

Висновки. Протягом 22 років В.О. Сухомлинський був директором Павлівської середньої школи, яку разом з колективом учителів він перетворив на справжню лабораторію передового педагогічного досвіду. Під його впливом склалися цінні традиції підготовки дітей до школи, навчання молодших учнів у тісному зв'язку з вивченням природи і трудового життя, струнка система інтелектуального, морального, трудового й естетичного виховання школярів, заснована на поєднанні навчання із суспільно корисною працею. Принцип гуманізму В.О. Сухомлинського включає систему блоків, кожен з яких – це вимоги до діяльності вчителя: систематичне піклування про всебічний розвиток дитини; любов до дітей і кожної окремої дитини; повага до дитини, вміння бачити в кожній людині особистість; віра в дитину як запорука педагогічного успіху; глибоке знання дитини; розуміння дитини – педагогічна емпатія; бережливе ставлення до духовного світу і природи дитини; вміння розвивати в дитини почуття власної гідності; бути другом, мудрим порадиником дитини. Педагогічна система В.О. Сухомлинського не лише збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, зробила внесок в теорію і практику освіти і виховання, а й зробила значний, революційний крок у розвитку вітчизняної педагогічної думки.

Для сучасної педагогічної науки особливо важливим є збереження і примноження традицій Павлівської школи з трудового, морально-естетичного виховання та інших рис майбутнього громадянина, що робить людину духовно багатою, гармонійно розвиненою, яка своєю поведінкою, практичною діяльністю, світоглядною позицією повністю відповідала б законам і закономірностям національної ментальності й стала б носієм генетичної пам'яті українського народу.

Література

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К., 1977.
2. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю / В.О. Сухомлинський // Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К., 1976.

3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1969.
4. Сухомлинский В.О. Павлышская средняя школа / В.А. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1969.
5. Сухомлинский В.А. О воспитании / В.А. Сухомлинский. – М., 1979.
6. Сухомлинський В.А. Хрестоматія по етике / В.А. Сухомлинський. – М., 1990. – 304 с.
7. Зязюн І.А. Гуманіст. Мыслитель. Педагог: Об идеалах В.А. Сухомлинского / И.А. Зязюн, Е.Г. Родчанин. – М., 1991.
8. Цюпа І.В. Сухомлинський (Добротворець) / І.В. Цюпа. – К., 1985.

СЕВЕРИНА Н.Ю.

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В останні десятиліття ХХ ст. з'явилися нові важливі чинники розвитку освіти України. По-перше, рівень розвитку науково-технічного прогресу набагато перевищив міру застосування нових знань в освіті. Інформація дуже швидко змінюється, й освіта не встигає оновлювати знання та застосовувати їх у навчанні. По-друге, головною рисою впровадження новітніх технологій в освіту стає її гнучкість, здатність до швидкого пристосовування до зовнішніх умов. Тому спеціаліст, який після закінчення ВНЗ потрапляє на ринок праці, повинен вміти самостійно здобувати додаткові знання, вміння та навички, які необхідні йому для професійної діяльності. Перед освітою постає нове завдання – підготувати спеціаліста, надавши йому той базис необхідних професійних та фундаментальних знань, яких буде достатньо для його подальшого самостійного розвитку як професіонала й особистості. Крім того, необхідно впродовж навчання намагатися не тільки допомогти людині засвоїти необхідні знання, а й сформувати в майбутнього фахівця такі якості, які сприятимуть його творчій діяльності, саморозвитку та вдосконаленню.

Слід звернути увагу на те, що основним регулювальним фактором професійного зростання та творчої активності людини є її самосвідомість, яка залежить від комплексу уявлень людини про себе, здібностей і можливостей реалізувати себе як професіонала [1].

Сьогодні рівень підготовки інженерних кадрів в Україні є значно нижчим за рівень західних країн. Саме тому Національна доктрина розвитку освіти спонукає наукову громадськість розробляти освітні технології, що орієнтовані на формування творчої особистості, фахівця, здатного саморозвиватися [2, с. 16–17]. Наукові праці А. Маслоу, Дж. Стьюпера та Дж. Холланда підтверджують, що “ядром професійного становлення людини є розвиток особистості в процесі професійного навчання, освоєння й виконання професійної діяльності” [3, с. 28].

Така позиція потребує від сучасної вищої школи серйозних реформ щодо оновлення змісту освіти, місця й ролі учня та вчителя в процесі навчання, застосування нових педагогічних підходів і технологій, які здатні модернізувати та прискорити процеси розвитку суспільства.

Останнім часом динамічного розвитку та впровадження набув компетентнісний підхід. Так, проблемам професійної освіти, впровадження компетентнісного підходу, формуванню професійних якостей майбутніх фахівців присвячено праці як